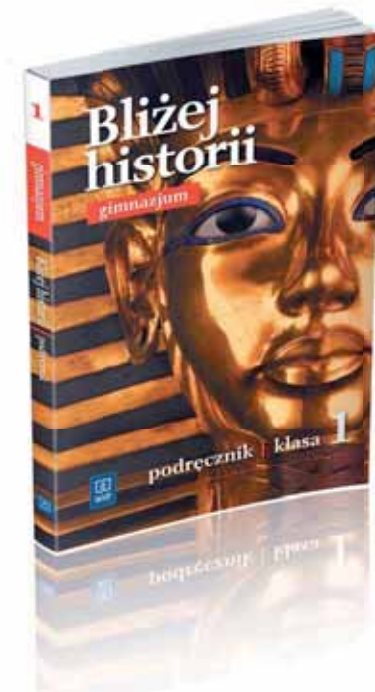

PROGRAM NAUCZANIA HISTORII W GIMNAZJUM

22 Zasady budowy i realizacji programu

22–23 Cele kształcenia i wychowania

23–28 Treści kształcenia i wychowania

28–29 Procedury osiągnięcia celów edukacyjnych

29–33 Zakładane osiągnięcia ucznia

33–34 Ocena osiągnięć uczniów

ZASADY BUDOWY I REALIZACJI PROGRAMU

Kształcenie historyczne na trzecim etapie edukacyjnym ma na celu rozwijanie i pogłębianie zainteresowania przeszłością. W gimnazjum uczniowie poznają w ujęciu systematycznym dzieje ludzkości od czasów najdawniejszych do 1918 r., a na ich tle – historię europejskiego kręgu cywilizacyjnego oraz Polski. Rozwijają także umiejętności nabyte na drugim etapie kształcenia. Cele edukacyjne nauczania historii w gimnazjum są więc związane z tymi wartościami, które uczniowie mogą sobie przyswoić wtedy, gdy zdobywają wiedzę o przeszłości, uczą się rozumieć dzieje, poznają właściwości historii jako nauki, rozwijają umiejętności historyczne, wykorzystują obrazy przeszłości do kształtowania postaw¹. Nabyte na trzecim etapie kształcenia wiedza i umiejętności dają uczniom podstawę do podjęcia nauki na etapie czwartym.

W prezentowanym programie przedstawiono propozycję osiągania celów poznawczych oraz kształcących określonych dla edukacji historycznej na trzecim etapie kształcenia. W warstwie faktograficznej przyjęto zasadę prezentowania historii Polski na tle dziejów powszechnych z uwzględnieniem zagadnień politycznych, gospodarczych, społecznych oraz historii kultury. Treści zostały ułożone w ten sposób, by uczeń miał możliwość poznania istotnych faktów z przeszłości Polski, Europy i świata, zrozumienia ich przyczyn i skutków, dostrzeżenia wzajemnego oddziaływania zdarzeń z różnych dziedzin życia oraz uświadomienia sobie, że poznanie i zrozumienie wielu zjawisk zachodzących we współczesnym świecie jest możliwe jedynie dzięki odkryciu ich historycznych korzeni, tkwiących – niekiedy bardzo głęboko – w przeszłości.

Cele kształcące zostały w prezentowanym programie sformułowane w taki sposób, by jego realizacja umożliwiała rozwijanie u uczniów tzw. kompetencji kluczowych, a także samodzielności myślenia, rozumienia znaczenia rzetelności badawczej, umiejętności pracy w grupie.

Cele wychowawcze zakładają budowanie u uczniów poczucia własnej godności i poszanowania godności innych ludzi, umacniania więzi emocjonalnych z własnym państwem, czyli kształtowania postawy patriotyzmu.

Tworzeniu w umysłach uczniów pełnego i dynamicznego obrazu minionych wydarzeń i zjawisk służy integrowaniu treści poznawanych przez nich na zajęciach poświęconych historii z treściami, z którymi zaznajamiają się na lekcjach geografii, języka polskiego, muzyki, plastyki, re-

ligii, etyki, wiedzy o społeczeństwie. Stąd prezentowany program jest tak skonstruowany, by ułatwić nauczycielowi korelowanie procesu edukacji historycznej z procesami kształcenia przebiegającymi w ramach innych przedmiotów.

W programie przyjęto systematyczny układ treści nauczania. Treści te zostały przedstawione w ujęciu przyczynowo-skutkowym, z zachowaniem ciągłości chronologicznej. Osią kursu historii są przemiany cywilizacyjne zachodzące w społeczeństwach europejskiego kręgu kulturowego. Treści nauczania zostały dobrane z zachowaniem proporcji między różnymi dziedzinami aktywności ludzkiej oraz między zagadnieniami z dziejów powszechnych i Polski.

Zgodnie z zapisami podstawy programowej² treści nauczania ujęte w programie obejmują dzieje powszechne i Polski od czasów najdawniejszych do 1918. W programie zaproponowano następujący podział treści nauczania:

- klasa 1 – od czasów najdawniejszych do końca XV w.,
- klasa 2 – od XVI w. do upadku Napoleona,
- klasa 3 – od kongresu wiedeńskiego do 1918 r.

Proponowany podział uwzględnia fakt, że w trzecim roku nauczania rzeczywista liczba godzin, które nauczyciel może wykorzystać w celu wprowadzania nowych treści, jest znacznie mniejsza niż w roku pierwszym i drugim.

Nauczyciel będzie mógł realizować prezentowany program, wykorzystując cykl edukacyjny *Blżej historii* Wydawnictw Szkolnych i Pedagogicznych. Podział materiału w trzech podręcznikach wchodzących w skład cyklu odpowiada zaproponowanemu powyżej układowi treści nauczania w ciągu trzech lat kształcenia historycznego w gimnazjum.

CELE KSZTAŁCENIA I WYCHOWANIA

Na trzecim etapie kształcenia głównymi zadaniami edukacji historycznej jest: zapoznanie uczniów z istotnymi wydarzeniami z przeszłości w ujęciu systematycznym, rozwijanie i pogłębianie ich zainteresowania przeszłością, doskonalenie umiejętności niezbędnych do zrozumienia procesów zachodzących w przeszłości i współcześnie, doskonalenie umiejętności interpretowania źródeł informacji przeprowadzanego według zasad zgodnych z warsztatem historyka, a także kształtowanie świadomej postawy patriotycznej. Zrealizowanie tych zadań możliwe jest poprzez osiągnięcie sformułowanych poniżej celów poznawczych, kształcących i wychowawczych.

¹ W. Górczyński, *Nauczanie historii w gimnazjum*, w: *Współczesna dydaktyka historii. Zarys encyklopedyczny dla nauczycieli i studentów*, red. J. Maternicki, Warszawa 2004.

² Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół, Dz. U. z 2009 r. Nr 4, poz. 17.

CELE POZNAWCZE

Po zakończeniu edukacji historycznej w gimnazjum uczeń:

- zna metody uzyskiwania wiedzy o przeszłości,
- zna korzenie europejskiego kręgu cywilizacyjnego oraz osiągnięcia innych cywilizacji,
- zna kluczowe idee i wartości cywilizacji zachodniej,
- zna podstawowe fakty i zjawiska z dziejów świata, Europy, Polski i swojego regionu,
- zna i rozumie pojęcia historyczne,
- rozumie przyczyny faktów i zjawisk z przeszłości,
- rozumie przebieg procesów historycznych,
- rozumie związki między różnymi dziedzinami życia społeczeństw w przeszłości,
- rozumie zależność między teraźniejszością a przeszłością.

CELE KSZTAŁCĄCE

Po zakończeniu edukacji historycznej w gimnazjum uczeń:

- potrafi poruszać się w czasie historycznym – umiejscowić fakty i zjawiska w czasie,
- potrafi poruszać się w przestrzeni historycznej – umiejscowić zdarzenia na mapie,
- potrafi dokonać analizy i ogólnej interpretacji źródła historycznego,
- potrafi rozróżnić fakty i opinie,
- dostrzega związki przyczynowo-skutkowe między wydarzeniami,
- dostrzega wzajemne powiązania różnych dziedzin życia społeczeństw – polityki, gospodarki, organizacji życia społecznego, kultury,
- dostrzega zjawiska przenikania się kultur i wielokulturowości w tradycji ojczystej i powszechnej,
- potrafi dokonać hierarchizacji wydarzeń – odróżnia wydarzenia kluczowe od drugorzędnych,
- potrafi samodzielnie sformułować wypowiedź ustną i pisemną,
- potrafi czytać ze zrozumieniem i analizować różne teksty kultury,
- potrafi posługiwać się terminami historycznymi,
- potrafi formułować własne wnioski, oceny i uogólnienia na podstawie posiadanej wiedzy,
- potrafi samodzielnie docierać do różnych źródeł informacji,
- potrafi pracować samodzielnie i w grupie.

CELE WYCHOWAWCZE

Po zakończeniu edukacji historycznej w gimnazjum uczeń:

- reprezentuje postawę patriotyczną – przywiązanie do praw, obowiązków i wolności obywatelskich oraz niepodległości państwa,
- ceni wartości humanistyczne i demokratyczne – życie, godność ludzką, wolność, prawo, prawdę, piękno, to-

lerancję, szacunek dla reguł i procedur demokratycznych,

- jest przywiązany do tradycji, systemu wartości, osiągnięć własnego narodu i europejskiego kręgu cywilizacyjnego,
- szanuje tradycje i osiągnięcia innych narodów i kręgów cywilizacyjnych,
- jest otwarty wobec „innego” – reprezentanta innej religii, kultury, rasy, narodu,
- jest przygotowany do korzystania z dóbr kultury,
- jest krytyczny wobec poznawanych opinii,
- jest rzetelny w formułowaniu własnych opinii i ocen,
- jest krytyczny wobec różnych interpretacji historii, a także mitów, stereotypów i uprzedzeń.

TREŚCI KSZTAŁCENIA I WYCHOWANIA

1. Wprowadzenie do historii

Historia – czym jest? Czas w historii: periodyzacja dziejów – epoki i okresy w historii, cezury. Źródła wiedzy o przeszłości i możliwości ich wykorzystania. Mity i stereotypy w historii.

2. Prehistoria

Początki społeczeństw ludzkich. Wpływ warunków naturalnych na kształtowanie się kultury materialnej społeczeństw oraz ich struktur. Życie człowieka w paleolicie i neolicie. Rewolucja neolityczna – osiągnięcia. Znaczenie rolnictwa dla powstania i rozwoju cywilizacji.

3. Starożytne cywilizacje Bliskiego Wschodu

Wpływ warunków naturalnych na organizację społeczeństw i państw w starożytności. Powstanie miast, ich rola i funkcje.

Mezopotamia – „kraina między rzekami”, obszar różnych ludów i cywilizacji. Miasta-państwa Sumerów; imperia Babilończyków, Asyryjczyków i Persów. Osiągnięcia cywilizacyjne ludów Mezopotamii – pismo klinowe, nauka (matematyka, astronomia). Prawo – Kodeks Hammurabiego. Religia – politeizm.

Egipt – kraj jednej rzeki. Państwo – sposób sprawowania władzy. Organizacja społeczeństwa – grupy społeczne i ich funkcje. Pismo hieroglificzne. Osiągnięcia techniczne – system irygacyjny, budownictwo (piramidy). Nauka – medycyna, matematyka, astronomia. Religia – politeizm, najważniejsi bogowie, wyobrażenia o życiu pozagrobowym. Palestyna – warunki naturalne. Państwo – okres sędziów, okres królewski, niewola babilońska. Religia – monoteizm, rola *Biblii* i Dekalogu.

4. Starożytna Grecja

Warunki naturalne i ich wpływ na życie starożytnych Greków. Hellada – kraina miast-państw (poleis). Rozwiązania ustrojowe – oligarchia, demokracja, tyrania.

Grecja epoki klasycznej: Ateny i Sparta – różne modele sprawowania władzy. Ocena ateńskiej demokracji.

Wielka kolonizacja. Wojny Greków z Persami.

Życie codzienne starożytnych Greków. Religia – politeizm, najważniejsi bogowie, mity, wyrocznie. Kultura – teatr grecki, pismo, igrzyska olimpijskie, style architektoniczne, rzeźba. Grecja ojczyzną filozofii – podstawowe systemy filozoficzne (Platon, Arystoteles). Literatura – eposy Homera.

Imperium Aleksandra Wielkiego – narodziny hellenistycznego świata. Zasięg i dokonania kultury hellenistycznej.

5. Starożytny Rzym

Legenda o początkach Rzymu. Rzym republikański – instytucje polityczne, kryzys Republiki. Rzym cesarski – zasady sprawowania władzy. Podboje rzymskie – zasięg ekspansji, armia rzymska. Organizacja Imperium Rzymskiego. Romanizacja prowincji.

Osiągnięcia cywilizacyjne Rzymian – pismo, retoryka, prawo, inżynieria (budowa dróg, akweduktów), technika na usługach armii. Relacje między kulturą grecką i rzymską – religia, filozofia, historiografia.

Powstanie i rozwój chrześcijaństwa – religia monoteistyczna, główne zasady, *Nowy Testament*.

Rzym i barbarzyńcy. Podział Imperium oraz upadek Cesarstwa Rzymskiego na Zachodzie.

6. Od antycznego świata śródziemnomorskiego do średniowiecznej Europy

Konsekwencje tzw. wielkiej wędrówki ludów. Obraz porzymskiego świata – losy ludności, miast, kultury. Nowe państwa na dawnym obszarze Cesarstwa Rzymskiego.

Kościół zachodni we wczesnym średniowieczu – ruch monastyczny (zakon benedyktynów), rola papieża.

Bizancjum we wczesnym średniowieczu – organizacja państwa, Kościół wschodni, kultura bizantyjska.

Powstanie islamu. Idee i charakterystyka religii islamskiej. Podboje Arabów.

7. Europa średniowieczna

Nowe oblicze państwa w średniowieczu – monarchia patrymonialna. Karol Wielki – odnowa idei cesarstwa na Zachodzie. Zasięg terytorialny Królestwa Franków i organizacja władzy w państwie Karola Wielkiego. Kultura – renesans karoliński. Podział państwa Karola Wielkiego. Władztwo Ottonów – odnowa cesarstwa rzymskiego. Słowiańszczyzna w najnowszych badaniach archeologicznych. Pierwsze państwa słowiańskie i skandynawskie.

System feudalny. Rozdrobnienie feudalne w państwach europejskich. Społeczeństwo średniowieczne – stany. Gospodarka i organizacja życia społecznego na wsi. Miasta – organizacja, rola gospodarcza, system cechowy. Kształtowanie się monarchii stanowych.

Rozprzestrzenianie się religii chrześcijańskiej – przyjmowanie chrześcijaństwa z Rzymu i z Bizancjum, misja Cyryla i Metodego. Podział Kościoła (schizma wschodnia). Herezje. Nowe formy życia zakonnego – zakony żebracze. Wyprawy krzyżowe. Powstanie zakonów rycerskich. Spór cesarza z papieżem o inwestyturę duchownych – konflikt Grzegorza VII z Henrykiem IV, konkordat w Wormacji.

Uniwersalizm kultury średniowiecznej. Kultura dworska, rycerska i ludowa. Rola uniwersytetów. Style romański i gotycki w architekturze. Kultura techniczna europejskiego średniowiecza. Życie codzienne w średniowiecznej Europie. Dziedzictwo kultury średniowiecza i jego ślady w moim regionie.

8. Początki państwa polskiego

Ziemie polskie w najnowszych badaniach archeologicznych.

Państwo gnieźnieńskie Mieszka I – chrzest, zasięg terytorialny państwa. Polska Bolesława Chrobrego – misja biskupa Wojciecha, zjazd w Gnieźnie, utworzenie polskiej metropolii kościelnej, wojny Bolesława Chrobrego, koronacja królewska. Kryzys monarchii wczesnopiastowskiej i odbudowa państwa.

9. Pełne średniowiecze w Polsce

Polska pod panowaniem Bolesława Krzywoustego i w czasach rozbicia dzielnicowego. Testament Bolesława Krzywoustego – wyłanianie seniora, rola Krakowa w systemie funkcjonowania państwa. Sytuacja ziem polskich w okresie rozbicia dzielnicowego – straty terytorialne.

Ukształtowanie się państwa zakonnego na ziemiach Prusów. Najazd Mongołów na Ruś, Polskę i Węgry – bitwa pod Legnicą, powstanie Złotej Ordy.

Przemiany gospodarczo-społeczne w Polsce na tle przekształceń europejskich – zakładanie wsi i miast na prawie niemieckim, unowocześnienie rolnictwa (wprowadzenie trójpolówki i nowych rozwiązań technicznych). Przemiany społeczne – immunitety, kształtowanie się stanów. Samorząd wiejski i miejski.

Zjednoczenie państwa polskiego – przesłanki ideowe (kult św. Stanisława), etapy, koronacja Władysława Łokietka. Polska pod panowaniem Kazimierza Wielkiego – organizacja wewnętrzna państwa, zdobycze terytorialne, założenie Akademii Krakowskiej. Unia personalna Polski z Węgrami – przywilej koszycki.

Polska pod rządami pierwszych Jagiellonów. Unia personalna Królestwa Polskiego z Wielkim Księstwem Litewskim – chrzest Litwy. Wielka wojna z zakonem krzyżackim – bitwa pod Grunwaldem, pierwszy pokój toruński. Polityka wewnętrzna – przywileje szlacheckie i przemiany ustrojowe. Polityka zagraniczna – unia z Węgrami, wojna trzynastoletnia, drugi pokój toruński i odzyskanie Pomorza Gdańskiego.

Kultura polska w średniowieczu – rola Kościoła i Akademii Krakowskiej, piśmiennictwo, architektura romań-

ska i gotycka. Uniwersalne i lokalne elementy kultury polskiej.

10. Początki nowożytnego świata

Rozwój Imperium Osmańskiego. Upadek Bizancjum – konsekwencje polityczne i kulturowe.

Wpływ nauki i techniki na poszerzenie horyzontu geograficznego Europejczyków. Odkrycia geograficzne – nowe szlaki handlowe, początki europejskiego kolonializmu, działalność misyjna na terenach kolonizowanych. Cywilizacje prekolumbijskie – główne osiągnięcia, losy społeczności indiańskich po europejskim podboju.

Kultura odrodzenia w Europie – nowa wizja świata i człowieka, powrót do wzorców antycznych w sztuce, rozwój nauki. Humanizm włoski. Wielcy mistrzowie renesansu. Odrodzenie w Polsce. Kultura odrodzenia w moim regionie. Ślady przenikania się kultur na ziemiach polskich. Dziedzictwo epoki renesansu.

11. Rozłam w Kościele katolickim. Kościoły protestanckie

Kryzys Kościoła katolickiego w XIV i XV w. Wystąpienie Marcina Lutra – początek podziału religijnego w Europie Zachodniej. Wyznania reformowane – luteranizm, kalwinizm, anglikanizm. Wojny religijne w Europie Zachodniej. Reforma Kościoła katolickiego – sobór trydencki.

Reformacja i kontrreformacja w Polsce i Wielkim Księstwie Litewskim – źródła tolerancji religijnej. Rozwój szkolnictwa protestanckiego i katolickiego w państwie polsko-litewskim. Odrębność religijna gmin żydowskich. Tradycje życia religijnego w moim regionie.

12. Polska w czasach ostatnich Jagiellonów

Przemiany społeczno-ekonomiczne – polityczna i gospodarcza dominacja stanu szlacheckiego w państwie, kształtowanie się folwarku szlacheckiego. Charakterystyka gospodarki folwarczno-pańszczyźnianej.

Ustrój Polski jagiellońskiej w XVI w. – ukształtowanie się dwuizbowego sejmu walnego, konstytucja *Nihil novi*, związki z Wielkim Księstwem Litewskim. Polityka zagraniczna ostatnich Jagiellonów.

13. Rzeczpospolita Obojga Narodów

Powstanie Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Zasady organizacji państwa – akt unii lubelskiej, artykuły henrykowskie. Ustalenie zasad obejmowania tronu – elekcja *virtim*. Pierwsze wolne elekcje – Henryk Walezy, Stefan Batory i Zygmunt III Waza na tronie Rzeczypospolitej. Wojny Stefana Batorego z państwem moskiewskim.

14. Wiek XVII w Europie i w Polsce

Europa Zachodnia w XVII w. – przyczyny i skutki wojny trzydziestoletniej, monarchia absolutna we Francji, monarchia konstytucyjna w Anglii.

Rzeczpospolita w XVII w. – konflikty z Rosją, Szwecją i Turcją, powstanie Bohdana Chmielnickiego, rokosze. Przemiany polityczne, społeczne, gospodarcze i wyznaniowe (kontrreformacja) w XVII-wiecznej Rzeczypospolitej. Barok – ideowe podstawy kultury, architektura, malarstwo, nauka. Barok w Polsce – sarmatyzm. Obyczaje i życie codzienne w Rzeczypospolitej XVII w. Dziedzictwo kultury barokowej w moim regionie.

15. Europa i Ameryka Północna w XVIII stuleciu

Oświecenie – nowa filozofia, nowe spojrzenie na państwo i społeczeństwo. Rozwój nauki i techniki w XVIII w. Przemiany społeczne i ekonomiczne w Europie.

Powstanie Stanów Zjednoczonych Ameryki – wojna o niepodległość, kształt ustrojowy państwa. Udział Polaków w walce o niepodległość kolonii brytyjskich w Ameryce. Rewolucja we Francji – przyczyny i przebieg, powstanie republiki, początek wojen koalicyjnych, czasy terroru jakobińskiego, rządy Dyrektoriatu.

Sąsiedzi Rzeczypospolitej w XVIII w. – wzrost potęgi Rosji, Austrii i Prus.

Rzeczpospolita pod panowaniem Wettinów – wielka wojna północna, uzależnienie państwa polsko-litewskiego od Rosji. Sytuacja wewnętrzna i kryzys Rzeczypospolitej. Działalność Stanisława Konarskiego – kształcenie nowoczesnego obywatela.

Objęcie tronu przez Stanisława Augusta Poniatowskiego. Próby reform u progu epoki stanisławowskiej. Konfederacja barska i I rozbiór Polski. Reformy Sejmu Wielkiego – *Konstytucja 3 maja*. Upadek Rzeczypospolitej – konfederacja targowicka, wojna z Rosją i II rozbiór, powstanie kościuszkowskie, III rozbiór.

16. Europa i świat w XIX w.

Epoka Napoleona: konsulat i cesarstwo we Francji; wojny Napoleona z kolejnymi koalicjami; system napoleoński w Europie – przemiany prawno-cywilizacyjne (konstytucje, *Kodeks Napoleona*). Wojna z Rosją i klęska Napoleona.

Kongres wiedeński – próba powrotu do starego porządku, Święte Przymierze.

Wiosna Ludów w Europie – ruchy społeczno-polityczne i narodowe.

Państwa europejskie w XIX w. Klęska Rosji w wojnie krymskiej i osłabienie pozycji państwa carów na arenie międzynarodowej. Powstanie Austro-Węgier. Zjednoczenie Włoch i zjednoczenie Niemiec – konsekwencje dla Europy i świata.

Stany Zjednoczone – wojna secesyjna, zniesienie niewolnictwa. Sytuacja w Azji, Ameryce i Afryce w XIX w. Powstanie niepodległych państw w Ameryce Łacińskiej.

Rewolucja przemysłowa i jej konsekwencje w różnych dziedzinach życia społecznego. Kultura europejska XIX stulecia. Prądy intelektualne i polityczne – romantyzm, pozytywizm, konserwatyzm, liberalizm.

17. Polacy pod zaborami

Walka Polaków o odbudowę własnego państwa w okresie napoleońskim – Legiony polskie, Księstwo Warszawskie. Postanowienia kongresu wiedeńskiego wobec ziem polskich. Królestwo Polskie – ustroj polityczny, sytuacja gospodarcza. Legalna i nielegalna opozycja w Królestwie. Powstanie listopadowe. Wielka Emigracja.

Powstanie krakowskie i likwidacja Rzeczypospolitej Krakowskiej. Wiosna Ludów na ziemiach polskich – wystąpienia w zaborze pruskim i austriackim.

Ziemie polskie w drugiej połowie XIX w. Autonomia Galicji. Germanizacyjna polityka władz pruskich. Odwilż posewastopolska w Królestwie Polskim. Powstanie styczniowe i jego konsekwencje. Praca organiczna.

Kultura polska w XIX w. Podłoże ideowo-polityczne polskiego romantyzmu i pozytywizmu. Mój region w okresie zaborów i powstań.

18. Świat na przełomie XIX i XX w.

Osiągnięcia naukowe i wynalazki przełomu wieków. Eksplozja demograficzna. Migracje ludności. Przemiany obyczajowe i cywilizacyjne na przełomie XIX i XX w.

Mapa polityczna świata na przełomie XIX i XX w. Kolonializm. Konflikty międzynarodowe i ukształtowanie się dwóch bloków polityczno-militarnych – trójprzymierze i trójporozumienie.

Masowe ruchy polityczne – robotniczy (socjalistyczny), ludowy i nacjonalistyczny. Stanowisko Kościoła wobec kwestii robotniczej. Kształtowanie się masowych ruchów politycznych na ziemiach polskich.

19. I wojna światowa

Przyczyny I wojny światowej. Zasięg, główne etapy i charakter działań wojennych. Nowe rodzaje broni i skutki ich zastosowania.

Dwie rewolucje w Rosji – objęcie władzy przez bolszewików.

Orientacje polityczne Polaków w przededniu wybuchu Wielkiej Wojny. Sprawa polska w czasie I wojny światowej i zaangażowanie Polaków w działania zbrojne – Legiony Polskie u boku Austro-Węgier, hallerczycy. Międzynarodowienie sprawy polskiej – Akt 5 listopada, orędzie prezydenta Woodrowa Wilsona.

Odzyskanie niepodległości przez Polskę – 11 listopada 1918 r.

PROCEDURY OSIĄGANIA CELÓW EDUKACYJNYCH

Podział treści kształcenia na jednostki lekcyjne

W niniejszym programie, w rozdziale „Treści kształcenia i wychowania”, zostały wyodrębnione punkty odnoszące się do szerokich zagadnień, w ich ramach zaś sformu-

lowano szczegółowe hasła programowe. Przyporządkowanie poszczególnych haseł do jednostek lekcyjnych stanowi zadanie nauczyciela, który, planując swą pracę w ciągu roku szkolnego, musi uwzględnić specyfikę konkretnego zespołu uczniów. Pomocą dla nauczyciela będzie propozycja podziału treści kształcenia przyjęta w podręcznikach oraz poradnikach metodycznych z cyklu *Blżej historii*.

Metody pracy z uczniami

Kluczową rolę w osiągnięciu celów poznawczych odgrywają metody podające – **WYKŁAD** (lub jego elementy), **OPIS** i **POKAZ**. Spośród metod poszukujących (aktywizujących) osiągnięciu celów poznawczych służą m.in. **ROZMOWA NAUCZAJĄCA (POGADANKA)** oraz **PRACA POD KIERUNKIEM**, która jest również wykorzystywana w kształceniu umiejętności. Podstawową formą organizacji działania uczniów przy zastosowaniu metod poszukujących jest **PRACA W GRUPACH**, dzięki której młodzież uczy się współdziałania w zespole oraz kształtuje umiejętności kluczowe, np. uzyskiwania informacji z różnych źródeł, poruszania się w czasie historycznym oraz w przestrzeni historycznej (praca z mapą).

Rozbudzaniu zainteresowania uczniów przedmiotem i kształceniu umiejętności służą przede wszystkim techniki aktywizujące. Systematyzowanie posiadanych informacji ułatwia **MAPA MENTALNA**, pogłębianie rozumienia terminów i pojęć – **BURZA MÓZGÓW**. Umiejętność operowania wiedzą rozwijają **„DRZEWKO DECYZYJNE”** i **METAPLAN**. Umiejętność tę uczniowie mogą doskonalić także w trakcie **DEBATY** lub **DYSKUSJI**, które pozwalają również na uczenie się formułowania ocen i opinii.

Dzięki **METODZIE PORTFOLIO** (czyli zbieraniu materiałów dotyczących określonego zagadnienia), przygotowaniu **PRACY PISEMNEJ** na zadany temat oraz **METODZIE PROJEKTU** uczniowie mogą kształcić umiejętności samodzielnego wyszukiwania źródeł informacji, ich selekcji i interpretowania oraz formułowania własnych opinii i wniosków. Pracując w ten sposób, stykają się również z elementami naukowego warsztatu pracy historyka. Każda z tych metod wymaga określenia przez nauczyciela czasu na wykonanie postawionego zadania, a także systematycznego, indywidualnego kontaktu z uczniem.

We współczesnej szkole istotną rolę w procesie nauczania-uczenia się odgrywa wykorzystanie **PROGRAMÓW KOMPUTEROWYCH** oraz **INTERNETU**, który może być istotnym narzędziem wyszukiwania informacji. Jest jednak bardzo ważne, by nie został on uznany przez uczniów za jedyne źródło wiedzy o przeszłości i świecie współczesnym. Zadaniem nauczyciela jest więc skłanianie uczniów do konfrontowania informacji uzyskanych z internetu z innymi źródłami wiedzy, np. podręcznikami, encyklopediami czy opracowaniami monograficznymi.

Ważnym elementem procesu kształcenia historycznego w gimnazjum powinny być metody pracy, które realizuje się poza klasą szkolną. Należą do nich:

- **WYCIEZKI EDUKACYJNE**, podczas których uczniowie zwiedzają zabytki czy miejsca związane z określonymi wydarzeniami historycznymi (ciekawą propozycją może być np. wycieczka do miasta, w którym zachował się średniowieczny układ ulic, gdzie uczniowie, podzieleni na grupy i wyposażeni w mapy, będą poszukiwać odpowiedzi na postawione przez nauczyciela pytania)
- **LEKCJE MUZEALNE**;
- **ZWIEDZANIE WYSTAW OKOLICZNOŚCIOWYCH**;
- **PRACE ROCZNE** na zadany temat, wymagające od ucznia przeprowadzenia wywiadów ze świadkami wydarzeń i na tej podstawie przygotowania obszernej wypowiedzi pisemnej (przykładowy temat: „Historia mojej rodziny w XX stuleciu”);
- **PRACA METODĄ PROJEKTU**, w trakcie której uczniowie muszą się wykazać samodzielnością (wymyślić temat projektu, podzielić zadania między członków zespołu, poszukiwać rozwiązań różnych problemów, zaprezentować zebrane materiały).

Aby zrealizować cele edukacyjne sformułowane w niniejszym programie, dostosować formy pracy do indywidualnych potrzeb i możliwości uczniów, rozwijać u nich zainteresowania historyczne, a także właściwie przygotować do egzaminu w ostatnim roku nauki w gimnazjum, nauczyciel powinien:

- zachęcać uczniów do samodzielnej pracy, wyszukiwania informacji i rozwiązywania problemów,
- tworzyć sytuacje, w których uczniowie będą mogli uczyć się argumentowania, dyskusowania oraz obrony własnych poglądów,
- ukazywać mechanizmy zjawisk i procesów historycznych, kłaść nacisk na dostrzeganie przez uczniów przyczyn i skutków,
- planować zadania dla uczniów, opierając się na wymaganiach sformułowanych w podstawie programowej,
- uczyć historii w sposób integralny, tzn. wiążąc dzieje polityczne z gospodarczymi, kulturalnymi, społecznymi,
- korelować kształcenie historyczne z innymi przedmiotami – językiem polskim, muzyką, plastyką, wiedzą o społeczeństwie.

Lekcje powtórzeniowe

Celem lekcji powtórzeniowych powinno być nie tylko przypomnienie uczniom poznanego wcześniej materiału faktograficznego, lecz także kształcenie u nich umiejętności dokonywania porównań i uogólnień oraz dostrzegania związków przyczynowo-skutkowych odnoszących się do szerokich przedziałów czasowych lub złożonych problemów (obejmujących treści wielu jednostek lekcyjnych). Przed lekcją powtórzeniową nauczyciel powinien przygotować dla uczniów wskazówki ukierunkowujące powtórzenie materiału, tak by byli oni

aktywnymi uczestnikami zajęć, a nie biernymi obserwatorami.

Propozycje tematów lekcji powtórzeniowych:

- „Warunki naturalne a życie codzienne starożytnych mieszkańców Mezopotamii, Egiptu i Grecji”,
- „Formy ustrojowe państw starożytnych”,
- „Rola Kościoła w życiu religijnym, politycznym, społecznym, gospodarczym i kulturalnym średniowiecznej Europy”,
- „Piastowie – próba oceny polityki wewnętrznej pierwszej polskiej dynastii”,
- „Renesans w Europie i w Polsce – najtrwalsze osiągnięcia kultury odrodzenia”,
- „Demokracja szlachecka – wady i zalety ustroju społeczno-politycznego Rzeczypospolitej Obojga Narodów”,
- „Przyczyny upadku Rzeczypospolitej szlacheckiej”,
- „Walka zbrojna czy praca organiczna? – postawy Polaków w okresie zaborów”,
- „Nowożytny kolonializm i jego różnorodne konsekwencje”.

ZAKŁADANE OSIĄGNIĘCIA UCZNIWA

Po zakończeniu nauki na trzecim etapie edukacyjnym uczeń powinien:

- umieć rozróżniać źródła historyczne, analizować je i interpretować,
- interpretując źródło, rozumieć intencje autora, odróżniać fakty od opinii, prawdę historyczną od fikcji, dostrzegać perswazję, manipulację, wartościowanie,
- wyszukiwać informacje w źródłach opisowych i normatywnych, ilustracjach, mapach, tabelach, diagramach, wykresach i schematach,
- wskazywać związki przyczynowo-skutkowe w sferach polityki, gospodarki, kultury i życia społecznego,
- dostrzegać kontekst historyczny niezbędny do interpretacji różnych tekstów kultury,
- posługiwać się kategoriami i pojęciami właściwymi dla historii,
- budować wypowiedzi poprawne pod względem językowym i stylistycznym,
- formułować, porządkować i wartościować argumenty uzasadniające stanowisko własne lub cudze,
- analizować, porównywać, porządkować i syntetyzować informacje zawarte w tekstach kultury,
- umieć wypowiadać się na temat powiązań między historią Polski a dziejami innych kręgów kulturowych, określać te powiązania w różnych obszarach (polityki, kultury, gospodarki, życia codziennego) w odniesieniu do przeszłości i czasów dzisiejszych,
- formułować problemy i proponować ich rozwiązania, wyciągać wnioski,
- znać podstawowe kategorie historyczne – czas i przestrzeń – i prawidłowo nimi operować.

Osiągnięcia ucznia w odniesieniu do zagadnień wyodrębnionych w ramach treści kształcenia

1. Wprowadzenie do historii

- Uczeń zna i rozumie pojęcia: era, epoka, wiek, historia, prehistoria, źródło historyczne.
- Uczeń rozumie znaczenie pracy ze źródłem historycznym dla kształcenia rozmaitych umiejętności.
- Uczeń umie:
  - dokonać periodyzacji dziejów (wymienić najważniejsze epoki i określić ich cezury),
  - wymienić podstawowe rodzaje źródeł historycznych,
  - wymienić nauki pomocnicze historii.

2. Prehistoria

- Uczeń zna i rozumie pojęcia: *homo sapiens*, neolit, paleolit, rewolucja neolityczna, rewolucja metalurgiczna, rewolucja urbanistyczna.
- Uczeń rozumie:
  - przyczyny i skutki przemian zachodzących w życiu ludzi w czasach prehistorycznych,
  - wpływ warunków naturalnych na warunki życia najdawniejszych ludzi.
- Uczeń umie:
  - opisać warunki życia człowieka w czasach prehistorycznych,
  - omówić przemiany zachodzące w trybie życia ludzi w czasach prehistorycznych.

3. Starożytne cywilizacje Bliskiego Wschodu

- Uczeń zna i rozumie pojęcia: sieć nawadniająca, politeizm, faraon, piramida, hieroglify, kodeks Hammurabiego, monoteizm, *Biblia*, Dekalog.
- Uczeń rozumie związki pomiędzy warunkami naturalnymi a życiem starożytnych mieszkańców Mezopotamii, Egiptu i Palestyny.
- Uczeń umie:
  - omówić warunki życia starożytnych mieszkańców Mezopotamii, Egiptu i Palestyny,
  - opisać wierzenia i sposoby sprawowania kultu starożytnych mieszkańców Mezopotamii, Egipcjan oraz Izraelitów,
  - wymienić osiągnięcia naukowe i kulturalne ludów starożytnego Bliskiego Wschodu,
  - scharakteryzować sposoby sprawowania władzy i organizacji społeczeństwa w państwach starożytnego Bliskiego Wschodu.

4. Starożytna Grecja

- Uczeń zna i rozumie pojęcia: polis, Hellada, Hellenowie, igrzyska olimpijskie, filozofia, hellenizm, demokracja, oligarchia, tyrania, tragedia, komedia.

- Uczeń rozumie:
  - wpływ warunków naturalnych na życie mieszkańców Hellady,
  - wpływ osiągnięć kulturalnych starożytnych Greków na kulturę późniejszych epok,
  - przyczyny i skutki wojen perskich.
- Uczeń umie:
  - opisać warunki naturalne starożytnej Grecji,
  - scharakteryzować różne sposoby sprawowania władzy w greckich polisach,
  - omówić osiągnięcia kultury starożytnych Greków,
  - przedstawić życie religijne starożytnych Greków.

5. Starożytny Rzym

- Uczeń zna i rozumie pojęcia: republika, senat, senator, konsul, trybun ludowy, plebejusze, patrycjusze, cesarz, cesarstwo, imperium, romanizacja, Cesarstwo Wschodnie, Cesarstwo Zachodnie, barbarzyńcy, legion, niewolnik, gladiator, wędrówki ludów.
- Uczeń rozumie:
  - przyczyny i skutki podbojów rzymskich,
  - przyczyny oraz skutki powstania i upadku Republiki oraz Cesarstwa na Zachodzie,
  - oddziaływanie cywilizacji rzymskiej na terytoriach podbitych przez Rzymian,
  - znaczenie osiągnięć cywilizacji rzymskiej w dziejach kultury europejskiej kolejnych epok.
- Uczeń umie:
  - opowiedzieć o legendarnych początkach Rzymu,
  - scharakteryzować republikę i cesarstwo jako systemy sprawowania władzy w starożytnym Rzymie,
  - przedstawić podboje rzymskie,
  - omówić położenie niewolników i ich powstania w starożytnym Rzymie,
  - wymienić osiągnięcia cywilizacji rzymskiej,
  - opowiedzieć o powstaniu i rozwoju chrześcijaństwa,
  - opisać upadek Cesarstwa Rzymskiego na Zachodzie.

6. Od antycznego świata śródziemnomorskiego do średniowiecznej Europy

- Uczeń zna i rozumie pojęcia: wędrówki ludów, zakon, reguła zakonna, benedyktyni, Cesarstwo Wschodnie, islam, Koran, Bizancjum, chrystianizacja.
- Uczeń rozumie:
  - znaczenie Bizancjum dla przetrwania zdobyczy starożytnej kultury grecko-rzymskiej,
  - rolę chrześcijaństwa jako fundamentu kształtującej się w średniowieczu kultury europejskiej,
  - okoliczności powstawania nowych państw na obszarach Cesarstwa Zachodniego,
  - skutki powstania religii islamskiej.

- **Uczeń umie:**
  - opisać sytuację gospodarczą, społeczną, religijną i polityczną Bizancjum,
  - opowiedzieć o państwach, które powstały na obszarach Cesarstwa Zachodniego,
  - scharakteryzować działalność i rolę Kościoła we wczesnośredniowiecznej Europie,
  - przedstawić kształtowanie się i opisać cechy charakterystyczne islamu,
  - opisać powstanie imperium arabskiego.

7. Europa średniowieczna

- **Uczeń zna i rozumie pojęcia:** renesans karoliński, monarchia patrymonialna, ustrój feudalny, drabina feudalna, lenno, hołd lenny, rozdrobnienie feudalne, inwestytura, senior, wasal, immunitet, stan społeczny, monarchia stanowa, cesarstwo rzymskie (Rzesza), uniwersytet, herezja, zakon żebraczy, franciszkanie, dominikanie, symonia, celibat, reforma gregoriańska, konkordat wormacki, krucjata, Ziemia Święta, zakon rycerski, kultura dworska, kultura rycerska, cyrylica, trójpolówka, lokacja, cech, renta naturalna, czynsz, styl romański, styl gotycki, miniatura, misja.
- **Uczeń rozumie:**
  - uniwersalizm kultury średniowiecznej oraz rolę chrześcijaństwa w jej kształtowaniu się,
  - zasady funkcjonowania państw, społeczeństw i gospodarki w średniowiecznej Europie,
  - przyczyny i znaczenie wypraw krzyżowych.
- **Uczeń umie:**
  - przedstawić działania prowadzące do odbudowy instytucji cesarstwa na Zachodzie we wczesnym średniowieczu,
  - opisać powstanie pierwszych państw słowiańskich,
  - scharakteryzować polityczną, religijną i kulturową rolę Kościoła w średniowiecznej Europie,
  - opowiedzieć o sporze cesarza z papieżem o inwestyturę duchownych,
  - opisać wyprawy krzyżowe i powstanie zakonów rycerskich,
  - opisać gospodarkę i społeczeństwo Europy w średniowieczu,
  - scharakteryzować średniowieczną kulturę europejską,
  - scharakteryzować rolę uniwersytetów w kulturze średniowiecznej Europy.

8. Początki państwa polskiego

- **Uczeń zna i rozumie pojęcia:** gród, drużyna, osada służebna, ludność służebna, dynastia, misja, kanonizacja, arcybiskupstwo, monarchia patrymonialna, ustrój prawa książęcego, prawo rycerskie.
- **Uczeń rozumie:**
  - znaczenie przyjęcia chrztu przez Mieszka I dla dziejów Polski,
  - rolę dynastii piastowskiej w procesie kształtowania się państwa polskiego.

- **Uczeń umie:**
  - opisać powstanie państwa polskiego,
  - scharakteryzować politykę wewnętrzną i zewnętrzną Mieszka I i Bolesława Chrobrego,
  - przedstawić kryzys i odbudowę państwa pierwszych Piastów.

9. Pełne średniowiecze w Polsce

- **Uczeń zna i rozumie pojęcia:** testament Bolesława Krzywoustego, rozbite dzielnicowe, Krzyżacy, kolonizacja na prawie niemieckim, unia personalna, przywilej szlachecki.
- **Uczeń rozumie:**
  - specyfikę rozdrobnienia feudalnego na ziemiach polskich,
  - przyczyny i skutki procesu jednoczenia ziem polskich w XIII–XIV w.,
  - przyczyny i skutki nadawania przywilejów rycerstwu przez kolejnych władców Polski,
  - przyczyny i skutki zawierania przez Polskę unii z Węgrami i Litwą.
- **Uczeń umie:**
  - opisać panowanie w Polsce Bolesława Krzywoustego, Władysława Łokietka, Kazimierza Wielkiego, Andegawenów oraz pierwszych Jagiellonów,
  - przedstawić rozbite dzielnicowe Polski oraz proces jednoczenia ziem polskich,
  - scharakteryzować stosunki polsko-krzyżackie w XIII–XV w.,
  - omówić sytuację gospodarczą Polski w średniowieczu,
  - omówić rozwój polskiej kultury w epoce średniowiecza.

10. Początki nowożytnego świata

- **Uczeń zna i rozumie pojęcia:** Imperium Osmańskie, wielkie odkrycia geograficzne, kolonia (w znaczeniu nowożytnym), odrodzenie (renesans), humanizm.
- **Uczeń rozumie:**
  - znaczenie ekspansji osmańskiej w dziejach Europy, Azji i Afryki,
  - przyczyny i skutki wielkich odkryć geograficznych,
  - znaczenie zamorskich posiadłości (kolonii) dla zmian społecznych i gospodarczych zachodzących we wczesnonowożytnej Europie,
  - konsekwencje zainteresowania dorobkiem starożytności dla przeobrażeń kultury europejskiej,
  - wpływ nowych prądów intelektualnych (przede wszystkim humanizmu) na kulturę europejską i polską.
- **Uczeń umie:**
  - opisać początki Imperium Osmańskiego i upadek Bizancjum,
  - omówić wielkie odkrycia geograficzne,
  - scharakteryzować kulturę odrodzenia w Europie,
  - omówić przemiany kulturowe w Polsce ostatnich Jagiellonów.

11. Rozłam w Kościele katolickim. Kościoły protestanckie

- Uczeń zna i rozumie pojęcia: reformacja, luteranizm, kalwinizm, anglikanizm, reforma katolicka, kontrreformacja, sobór, *Indeks ksiąg zakazanych*, zbór, protestanci, odpusty, wojna religijna, tolerancja religijna.
- Uczeń rozumie:
  - przyczyny i skutki reformacji w Europie i Polsce,
  - znaczenie reformacji dla życia religijnego na świecie od XVI w. do czasów dzisiejszych,
  - specyfikę stosunków wyznaniowych w XVI-wiecznej Polsce i na Litwie.
- Uczeń umie:
  - scharakteryzować sytuację panującą w Kościele katolickim na początku XVI w.,
  - omówić wystąpienia Marcina Lutra i Jana Kalwina,
  - opisać przebieg reformacji i reformy Kościoła katolickiego w Europie,
  - opisać sytuację wyznaniową w Polsce i na Litwie w XVI w.

12. Polska w czasach ostatnich Jagiellonów

- Uczeń zna i rozumie pojęcia: Korona, pańszczyzna, folwark pańszczyźniany, sejm walny, sejmik szlachecki.
- Uczeń rozumie:
  - znaczenie przywilejów szlacheckich dla funkcjonowania ustroju i gospodarki XVI-wiecznej Polski,
  - przyczyny rozkwitu handlu zbożem i jego znaczenie dla pozycji szlachty w państwie polskim.
- Uczeń umie opisać sytuację polityczną, społeczną i gospodarczą Polski pod panowaniem ostatnich Jagiellonów.

13. Rzeczpospolita Obojga Narodów

- Uczeń zna i rozumie pojęcia: unia realna, elekcja *virilitim*, *interrex*.
- Uczeń rozumie:
  - przyczyny i skutki unii lubelskiej,
  - wady i zalety wolnych elekcji oraz ich wpływ na sposób sprawowania władzy w Rzeczypospolitej.
- Uczeń umie:
  - omówić proces kształtowania się Rzeczypospolitej Obojga Narodów,
  - opisać mechanizm wolnej elekcji,
  - scharakteryzować panowanie Henryka Walezego i Stefana Batorego.

14. Wiek XVII w Europie i w Polsce

- Uczeń zna i rozumie pojęcia: barok, sarmatyzm, monarchia absolutna, przedmurze chrześcijaństwa, husaria, dymitriady, potop szwedzki, *liberum veto*, rokosz.

- Uczeń rozumie:
  - wpływ wojen na sytuację gospodarczą, demograficzną i polityczną Rzeczypospolitej w XVII w.,
  - rolę sarmatyzmu w kulturze Rzeczypospolitej Obojga Narodów i jego oddziaływanie na umysłowość polsko-litewskiej szlachty.
- Uczeń umie:
  - scharakteryzować monarchię absolutną na przykładzie Francji Ludwika XIV,
  - opisać najważniejsze konflikty międzynarodowe i wewnętrzpaństwowe w XVII-wiecznej Europie (rewolucja angielska, wojna trzydziestoletnia),
  - opisać wojny prowadzone przez Rzeczpospolitą w XVII w.,
  - omówić cechy charakterystyczne i ideowe podstawy sztuki barokowej,
  - przedstawić sytuację polityczną, gospodarczą, wyznaniową i kulturalną Rzeczypospolitej w XVII w.

15. Europa i Ameryka Północna w XVIII stuleciu

- Uczeń zna i rozumie pojęcia: oświecenie („epoka świateł”), racjonalizm, deizm, encyklopedyści, rokoko, klasycyzm, konstytucja (ustawa zasadnicza), monarchia konstytucyjna, Sejm Wielki (sejm czteroletni), konfederacja barska, targowica (konfederacja targowicka), rewolucja, jakobini, terror, gilotyna, republika, Dyrektoriat.
- Uczeń rozumie:
  - przyczyny i skutki rewolucji francuskiej,
  - znaczenie amerykańskiej wojny o niepodległość,
  - przyczyny i skutki rozbiorów Polski,
  - przyczyny i skutki walki Polaków o utrzymanie niepodległego państwa,
  - znaczenie reform w Rosji, Austrii i Prusach dla sytuacji Rzeczypospolitej.
- Uczeń umie:
  - opisać kulturę epoki oświecenia,
  - omówić wojnę o niepodległość kolonii brytyjskich w Ameryce i powstanie Stanów Zjednoczonych,
  - przedstawić przebieg rewolucji we Francji,
  - omówić wzrost potęgi politycznej, gospodarczej i militarnej Rosji, Austrii i Prus,
  - scharakteryzować sytuację Rzeczypospolitej pod panowaniem Wettinów i w epoce stanisławowskiej.

16. Europa i świat w XIX w.

- Uczeń zna i rozumie pojęcia: konsulat (system rządów we Francji), cesarstwo (napoleońskie), kongres wiedeński, restauracja, legitymizm, rewolucja przemysłowa, romantyzm, liberalizm, pozytywizm, abolicja, secesja.
- Uczeń rozumie:
  - znaczenie epoki napoleońskiej oraz kongresu wiedeńskiego w dziejach Europy,
  - konsekwencje rewolucji przemysłowej,
  - międzynarodowe skutki zjednoczenia Niemiec.

- **Uczeń umie:**
  - omówić sytuację Francji pod panowaniem Napoleona I,
  - omówić system napoleoński w Europie,
  - omówić najważniejsze postanowienia kongresu wiedeńskiego,
  - przedstawić XIX-wieczne ruchy narodowowyzwoleńcze w Europie,
  - przedstawić procesy zjednoczenia Włoch i zjednoczenia Niemiec,
  - opisać proces rewolucji przemysłowej,
  - opisać europejską politykę kolonialną w XIX w.,
  - omówić sytuację Stanów Zjednoczonych w XIX w.

17. Polacy pod zaborami

- **Uczeń zna i rozumie** pojęcia: Legiony Dąbrowskiego, branka, germanizacja, rusyfikacja, autonomia, praca organiczna.
- **Uczeń rozumie:**
  - przyczyny i skutki powstania listopadowego, powstania krakowskiego, Wiosny Ludów na ziemiach polskich oraz powstania styczniowego,
  - różnice w położeniu Polaków żyjących w drugiej połowie XIX w. pod panowaniem Rosji, Austrii i Prus.
- **Uczeń umie:**
  - scharakteryzować sprawę polską w epoce napoleońskiej,
  - omówić przebieg powstania listopadowego, Wiosny Ludów na ziemiach polskich, powstania styczniowego,
  - wymienić ugrupowania Wielkiej Emigracji i omówić ich programy,
  - omówić życie kulturalne Polaków w kraju i na emigracji,
  - opisać sytuację polityczną, gospodarczą i kulturalną Polaków żyjących w poszczególnych zaborach w pierwszej i drugiej połowie XIX w.

18. Świat na przełomie XIX i XX w.

- **Uczeń zna i rozumie** pojęcia: eksplozja demograficzna, migracja, kolonializm, trójprzymierze, trójporozumienie, masowa partia polityczna, socjalizm, ruch robotniczy (socjalistyczny), komunizm, nacjonalizm, ruch ludowy.
- **Uczeń rozumie:**
  - wpływ osiągnięć naukowych i technicznych przełomu XIX i XX stulecia na życie codzienne ludzi,
  - genezę ukształtowania się dwóch bloków polityczno-militarnych na przełomie XIX i XX w.,
  - różnice w założeniach ideowo-programowych ugrupowań socjalistycznych, ludowych i nacjonalistycznych,
  - wpływ sytuacji politycznej w poszczególnych zaborach na kształtowanie się nowoczesnych polskich partii politycznych.

- **Uczeń umie:**
  - przedstawić osiągnięcia naukowe i techniczne przełomu XIX i XX w.,
  - omówić konsekwencje polityki kolonialnej prowadzonej przez mocarstwa w XIX w.,
  - przedstawić formowanie się trójprzymierza i trójporozumienia,
  - scharakteryzować główne założenia ideowe ugrupowań socjalistycznych, nacjonalistycznych i ludowych,
  - opisać proces kształtowania się nowoczesnych partii politycznych na ziemiach polskich (ruch socjalistyczny, ludowy i narodowy).

19. I wojna światowa

- **Uczeń zna i rozumie** pojęcia: ententa, państwa centralne, bolszewicy, rewolucja październikowa, Legiony Polskie.
- **Uczeń rozumie:**
  - przyczyny i skutki I wojny światowej,
  - uwarunkowania różnych postaw Polaków w czasie I wojny światowej,
  - różnice w polityce poszczególnych państw wobec sprawy polskiej w czasie I wojny światowej.
- **Uczeń umie:**
  - omówić przebieg I wojny światowej oraz rewolucji w Rosji,
  - opisać postawy, orientacje polityczne i działania zbrojne Polaków w czasie I wojny światowej.

OCENA OSIĄGNIĘĆ UCZNIÓW

Metody kontroli osiągnięć uczniów

Kontrola osiągnięć ucznia stanowi bardzo ważny element w procesie nauczania-uczenia się. Dzięki niej tak nauczyciel, jak i uczeń mogą poznać rezultaty swojej pracy, uzyskać obraz wiedzy i umiejętności nabytych przez gimnazjalistę w ramach kształcenia historycznego na trzecim etapie edukacji. Biorąc pod uwagę zakładane osiągnięcia ucznia, proponujemy zróżnicowany system oceniania, na który powinny złożyć się następujące sposoby kontroli:

- **ODPOWIEDŹ USTNA** na lekcjach poświęconych nowym zagadnieniom i lekcjach powtórzeniowych – umożliwia sprawdzenie wiedzy nie tylko w zakresie znajomości faktów czy pojęć, lecz także umiejętności rozumienia związków przyczynowo-skutkowych, porównywania, oceny, wyciągania wniosków, dostrzegania wpływu przeszłości na teraźniejszość;
- **PISEMNY SPRAWDZIAN WIADOMOŚCI Z PYTANIAMI OTWARTYMI** – pozwala na sprawdzenie znajomości dat, faktów i pojęć, a także umiejętności rozumowania przyczynowo-skutkowego, wyciągania wniosków, oceny wydarzeń;
- **SPRAWDZIAN W FORMIE TESTU Z PYTANIAMI ZAMKNIĘTYMI** – bada przede wszystkim znajomość faktów;

- **TZW. TEST 50-PUNKTOWY**, złożony z pytań zamkniętych i otwartych – przygotowuje do mającego podobny charakter egzaminu gimnazjalnego, bada umiejętność czytania ze zrozumieniem, wyszukiwania informacji, budowania poprawnej pod względem stylistycznym i językowym wypowiedzi w formie opowiadania, listu, zaproszenia, notatki, planu, reportażu, wywiadu, ogłoszenia, zaproszenia;
- **PRACA Z TEKSTEM ŹRÓDŁOWYM** – pozwala na sprawdzenie umiejętności porządkowania faktów, interpretacji, osadzania tekstu w czasie i przestrzeni;
- **PRACA W GRUPIE** – daje nauczycielowi okazję do oceny umiejętności planowania pracy, realizowania określonych poleceń, prezentowania rezultatów pracy;
- **PRACA ROCZNA** – uczeń wykazuje się nie tylko umiejętnością konstruowania dłuższej wypowiedzi pisemnej, lecz także samodzielnego wyszukiwania informacji z różnych źródeł, poszukiwania świadków wydarzeń, oceny ich wypowiedzi;
- **AKTYWNOŚĆ NA LEKCJI.**

Należy ponadto podkreślić, że oceny powinny być wystawiane w sposób systematyczny, zgodnie z wewnątrzszkolnym i przedmiotowym systemem oceniania. Nauczyciel musi również pamiętać, że ocena ma dla ucznia nie tylko znaczenie informacyjne, ale także motywujące do dalszej nauki. Nauczycielowi z kolei umożliwia doskonalenie organizacji i metod pracy dydaktycznej.

Propozycja kryteriów oceniania osiągnięć uczniów w odniesieniu do poziomów wymagań

Wymagania programowe powinny być formułowane przez nauczyciela zgodnie z teorią pomiaru dydaktycznego w odniesieniu do czterech poziomów – koniecznego, podstawowego, rozszerzającego i dopełniającego.

Poziom wymagań koniecznych:

- umiejętność umieszczania wydarzeń w czasie, szeregowanie ich w związkach poprzedzania, współlistnienia i następstwa,
- odczytywanie informacji z mapy,
- umiejętność pracy z podręcznikiem,
- czytanie tekstu ze zrozumieniem.

Poziom wymagań podstawowych:

- chronologiczne przedstawianie wydarzeń,
- analizowanie tekstu źródłowego pod kierunkiem nauczyciela i formułowanie pytań do tekstu źródłowego,
- wyciąganie wniosków,
- uzasadnianie własnego stanowiska.

Poziom wymagań rozszerzających:

- rozumienie związków pomiędzy historią powszechną lub Polski a historią lokalną,
- rozumienie związków pomiędzy różnymi dziedzinami życia,
- dostrzeganie zmian i ciągłości w historii,
- rozumowanie kategoriami historycznymi (przyczyna – skutek),
- umiejętność wiązania wiedzy historycznej z wiedzą z innych przedmiotów szkolnych,
- prezentowanie własnego stanowiska na forum klasy.

Poziom wymagań dopełniających:

- dostrzeganie wpływu przeszłości na teraźniejszość,
- umiejętność porównywania takich samych zjawisk zachodzących w różnych miejscach,
- umiejętność korzystania z różnych źródeł informacji, porównywania pozyskanych informacji, wyciągania na ich podstawie wniosków,
- umiejętność udziału w dyskusji i argumentowania.